

The main ways of forming for determination of essence «risk» as economic category in science in the past and feature are investigated. The problem's of aspects of modern conceptions of interpretation «risk» are selected.

Література

1. Альгин А. П. Риск и его роль в общественной жизни. – М.: Мысль, 1989. – 263 с.
2. Грюнинг Х. ван, Брайович-Братанович С. Анализ банковских рисков. Система оценки корпоративного управления и управления финансовым риском / Пер. с англ., вступ. сл. д-ра. э. н. К. Р. Тагирбекова. – М.: Весь мир, 2003. – 304 с.
3. Ілляшенко С. М. Економічний ризик. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 220 с.
4. Інвестиційний менеджмент / Гриньова В. М., Коюда В. О., Лепейко Т. І., Коюда О. П., Великий Ю. М. / Під заг. ред. д-ра екон. наук, проф. В. М. Гриньової. – Х.: ВД «Інжсек», 2004. – 368 с.
5. Кабушкин С. Н. Управление банковским кредитным риском. – М.: Новое знание, 2004. – 336 с.
6. Русанов Ю. Ю. Эволюция терминологии банковского риск-менеджмента // Банковское дело. – 2004. – № 2. – С. 29–33.
7. Старостіна А. О., Кравченко В. А. Ризик-менеджмент: теорія і практика. – К.: ІВЦ «Видавництво «Політехніка», 2004. – 200 с.
8. Таран О. Теоретико-концептуальні основи та математичні моделі ризик-менеджменту у фінансовій сфері // Банківська справа. – 2003. – № 6. – С. 66–73.
9. Энциклопедия финансового риск-менеджмента / Под. ред. А. А. Лобанова и А. В. Чугунова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 878 с.

Дзюблюк О.

ПРОБЛЕМИ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ У ПОСТСТАБІЛІЗАЦІЙНИЙ ПЕРІОД

Розглянуті основні проблеми функціонування банківської системи в постстабілізаційний період, що пов'язані передусім із необхідністю формування адекватної ресурсної бази задля стимулювання довготермінових вкладень в економіку та підтримання фінансової стійкості банківських установ.

Банківські установи об'єктивно перебувають у центрі багатьох суперечливих, кризових і складно прогнозованих явищ, що відбуваються в економіці і

соціальній сфері нашої країни. Водночас саме стрімкий розвиток українських банків став основою формування повноцінних ринкових відносин та сукупності тих базових елементів, котрі пов'язані з рухом фінансових ресурсів та без яких узагалі неможлива діяльність ринкового господарства.

Функціонування банківської системи в Україні у постстабілізаційний період, коли основні ринкові інститути вже сформовані, однак відносини між економічними агентами ще не набули ефективного взаємовигідного партнерства, пов'язано з низкою проблем. Одна з них – труднощі з формуванням адекватної ресурсної бази для забезпечення ефективного функціонування банківських установ як головних фінансових посередників у рухові коштів на грошовому ринку, що є ключовим фактором неперервності розширеного відтворення та суспільного розвитку.

За таких обставин обґрунтування шляхів розв'язання цієї проблеми – важливе завдання сучасної економічної науки, що відображає нерозривний зв'язок теорії і практики банківської справи, здатний забезпечити незворотність позитивних тенденцій у розвитку реального та фінансового секторів господарства. Це і визначає актуальність досліджуваних питань та їх зв'язок із важливими науково-практичними завданнями забезпечення ефективного функціонування банківської системи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, свідчить про широкий спектр думок як провідних вітчизняних, так і зарубіжних економістів щодо необхідності підвищення рівня ресурсного забезпечення банківської системи. Дані позиції відображені у працях таких фахівців, як М. Алексеєнко, А. Мороз, М. Савлук, В. Міщенко, О. Лаврушин, В. Кісельов, П. Роуз та ін. Проте невирішеними частинами питання залишається пошук конкретних шляхів формування адекватної ресурсної бази банківських установ із огляду на зростаючі потреби в грошових коштах реального сектору економіки в період макроекономічної і фінансової стабілізації. Розглядові зазначених проблем і присвячена дана стаття.

Мета роботи – визначення особливостей формування банківських ресурсів та обґрунтування шляхів розв'язання проблеми, пов'язаної з недостатнім ресурсним забезпеченням діяльності банківської системи для повноцінного виконання нею своїх функцій.

Розглядаючи питання ресурсного забезпечення функціонування банківських установ, необхідно зазначити, що гострою проблемою реального сектору перехідної економіки, який потребує значних фінансових вливань, є низька технічна оснащеність підприємств, моральний та фізичний знос обладнання. Рівень його зношення – 50% і вище, а середній термін служби у більшості підприємств перевищує 20 років. За нинішньої норми інвестицій в Україні 10% від ВВП, тоді як у країнах, що розвивалися швидкими темпами протягом кількох останніх десятиліть, ця норма

становила до 40%, говорити про стійкі темпи економічного зростання не доводиться. У цьому зв'язку необхідно відзначити, що важливою проблемою банківської системи України є певна її відірваність від завдань розвитку національної економіки. Так, кредити суб'єктам господарювання (на 1. 01. 2007 р. – 167 млрд. грн.) попри те, що їм належить близько 50% чистих активів банківського сектору (на згадану дату – 340 млрд. грн.), становлять лише 31% ВВП [7, 70], у той час, як у промислово розвинутих країнах цей показник перевищує 100% .

Відзначаючи об'єктивний характер причин ситуації, що склалася (високі ризики вкладень в реальний сектор, низькі темпи структурних перетворень, низька інвестиційна привабливість підприємств, відсутність достовірної інформації про їх фінансовий стан, недостатність заходів із правового захисту кредиторів тощо), потрібно усвідомлювати важливість саме кредитних важелів стимулювання економічного зростання.

Очевидно, що подальші перспективи забезпечення стійкого економічного піднесення вирішальною мірою залежатимуть від спроможності не лише банків забезпечити поточні потреби підприємств у поповненні коштів на формування оборотного капіталу, а й усієї банківської системи країни сприяти інвестиційному процесові. Про те, наскільки банківська система готова кредитувати підприємства та відповідати вимогам економічного зростання, свідчить хоча б структура кредитного портфеля банків за термінами, в якій перевагу за кілька останніх років поступово починають отримувати довготермінові кредити (табл. 1).

Таблиця 1

**Структура кредитного портфеля
комерційних банків України за термінами [4, 114].**

	1. 01. 2004		1. 01. 2005		1. 01. 2006		1. 01. 2007	
	Сума, млн. грн.	Частка, в %	Сума, млн. грн.	Частка, в %	Сума, млн. грн.	Частка, в %	Сума, млн. грн.	Частка, в %
Усього кредитів у економіку	67835	100	8857	100	143418	100	245226	100
Короткотермінових кредитів	37282	55	4057	45	54819	38	86193	35
Довготермінових кредитів	30553	45	4800	55	88599	62	159033	65
Темпи зростання кредитних вкладень, всього %	–	–	131	–	162	–	171	–
Темпи зростання короткотермінових кредитів, %	–	–	109	–	135	–	157	–
Темпи зростання довготермінових кредитів, %	–	–	157	–	185	–	179	–

Як видно із даних таблиці, темпи зростання довготермінових кредитів за три останніх роки суттєво випереджали темпи зростання короткотермінових кредитних вкладень банків. Утім, система бухгалтерського обліку не дає змоги чітко розмежувати вкладення банків в основний і оборотний капітал підприємств попри те, що не залишається можливості прихованого віднесення пролонгованих короткотермінових позичок до довготермінових, участь цієї частини банківських кредитних вкладень у розширеному відтворенні (передусім у плані оновлення основних фондів) може бути поставлена під сумнів.

Цілком зрозуміло, що можливості участі банківської системи країни у широкомасштабних проектах щодо кредитування інноваційно-інвестиційних потреб реального сектору господарства визначається передусім спроможністю банків акумулювати належний обсяг довготермінових ресурсів. Незважаючи на поширену думку щодо «надлишкової ліквідності» банківських установ у нашій країні, необхідно констатувати, що вона більшою мірою короткотермінова, позаяк навіть у структурі строкових вкладень значна частка належить «коротким» ресурсам, непридатним для задоволення довготермінових потреб підприємств у кредитних ресурсах (табл. 2).

Таблиця 2

Структура ресурсів у національній валюті, які залучили комерційні банки України за термінами [4, 147].

	1. 01. 2004		1. 01. 2005		1. 01. 2006		1. 01. 2007	
	Сума, млн. грн.	Частка, в %	Сума, млн. грн.	Частка, в %	Сума, млн. грн.	Частка, в %	Сума, млн. грн.	Частка, в %
Усього зобов'язання банків за коштами на рахунках суб'єктів господарювання та фізичних осіб	41954	100	52759	100	87198	100	114093	100
Кошти до запитання	20143	48	25765	49	40103	46	48957	43
Термінові кошти	21811	52	26994	51	47096	54	65136	57
з них довготермінові	11814	28	17123	32	28931	33	42970	38
Темпи зростання зобов'язань, усього %	–	–	126	–	165	–	131	–
Темпи зростання зобов'язань, до запитання %	–	–	128	–	156	–	122	–
Темпи зростання строкових зобов'язань, %	–	–	124	–	174	–	138	–

Що ж до збільшення темпів зростання строкових зобов'язань у структурі банківських ресурсів, то потрібно розуміти, що в умовах підвищення доходів населення відповідне зростання депозитної бази банків пов'язано не стільки з активізацією їхньої роботи щодо залучення коштів на ринку (і це попри тенденцію до поступового зниження процентних ставок),

скільки з відсутністю альтернативних напрямів вкладання коштів – насамперед на ринку цінних паперів. Таким чином, із виникненням доступних широкому загалові реальних фондових альтернатив для інвестування коштів перед банками постане проблема загострення конкурентної боротьби за кошти вкладників і передусім фізичних осіб.

А для довготермінових кредитних вкладень потрібні, відповідно, і довготермінові ресурси. Пошук шляхів розв'язання даної проблеми знову ж таки призводить нас до розгляду макро- та мікроекономічної площини перебігу економічних процесів.

На макрорівні активізація довготермінового кредитування банками підприємств реального сектору визначається відповідною участю у цих процесах держави, що можна розглядати за наступними основними напрямками.

По-перше, це створення спеціалізованого банку розвитку, головною функцією якого є реалізація завдань щодо довготермінового кредитування пріоритетних галузей економіки. Однак навіть попри прийняття рішення про створення такого банку постає питання пошуку джерел для акумуляції відповідних грошових ресурсів: адже якщо банк функціонує на загальних комерційних засадах, то його діяльність супроводжується тими ж проблемами, що і в інших банківських установах країни. Якщо ж для ресурсного забезпечення довготермінового кредитування якимось способом застосуватимуть механізми трансформації бюджетних коштів, то постає запитання щодо формулювання чітких критеріїв «пріоритетності» тих підприємств і галузей економіки, на розвиток яких мають бути спрямовані кошти платників податків, навіть якщо таке спрямування здійснюють на кредитних засадах.

По-друге, на макроекономічному рівні слід розглядати і забезпечення ефективного механізму рефінансування комерційних банків із боку НБУ. Втім, навіть прийняті протягом останнього періоду нормативні документи зі забезпечення довготермінового рефінансування на практиці виявилися малоефективними. Крім того, і керівництво НБУ зайняло чітку позицію щодо переважання саме короткотермінового рефінансування.

По-третє, як важливий напрямок впливу з боку центрального банку на макрорівні можна було б розглянути і диференціацію окремих норм регулювання (наприклад, зниження вимог із формування резервів на можливі витрати за довготерміновими позичками реальному секторові). Однак у цьому випадку необхідний обережний і виважений підхід, враховуючи ймовірність підвищення ризику за активними операціями банків загалом.

По-четверте, важливу роль у формуванні довготермінових ресурсів банківської системи у розвинутих країнах відіграють такі інститути фінансового ринку, як страхові компанії та недержавні пенсійні фонди. Їх активний розвиток в Україні та розширення сфер діяльності вочевидь су-

проводжуватиметься створенням довготермінових резервів, значна частина котрих може бути розміщена у вигляді відповідних депозитів у банківській системі.

На мікроекономічному рівні важливим напрямом роботи комерційних банків щодо формування довготермінових ресурсів, а відтак і підвищення активності щодо довготермінового кредитування реального сектору є залучення коштів населення, котрі становлять значну частину грошової маси, яка перебуває поза банками. У зв'язку з цим створення належних організаційних і нормативних передумов для припливу додаткових коштів населення може стати вагомим внеском у формування ресурсів для довготермінового кредитування господарства.

За кілька останніх років спостерігається тенденція до підвищення довіри до банківських установ країни. Як позитивне явище у цьому напрямку можна розцінити збільшення величини гарантованої суми відшкодування коштів за вкладами фізичних осіб до 25 тис. грн. Проте і ця сума видається замалою з огляду на динаміку вкладів населення у банках. З іншого боку, необхідно розглянути можливість гарантованого відшкодування депозитів не лише фізичних, а й юридичних осіб, що створить відповідні умови стабільного функціонування фінансового ринку, активізації притоку вкладів клієнтів та зниження рівня ризиків – у плані формування належної ресурсної бази банків для активізації довготермінових кредитних операцій.

Разом із тим, необхідно розуміти, що формування адекватної ресурсної бази банківських установ для забезпечення довготермінового кредитування інвестиційних проектів визначається не тільки наявністю значної частки у структурі залучених банками коштів строкових і довготермінових депозитів, але й стабільністю всієї ресурсної бази комерційних банків. При цьому слід усвідомлювати, що такий, скажімо, елемент ресурсної бази банківських установ, як строкові вклади населення є порівняно дорогим, а їх обслуговування пов'язано із порівняно високими витратами банків, що загалом визначає високу ціну кредитних ресурсів (особливо довготермінових).

У цьому зв'язку, потрібно, на нашу думку звернути увагу на наступний важливий аспект: значні обсяги короткотермінових ресурсів, незважаючи на їх порівняно стабільний рівень, можуть виявитися не менш (якщо не більш) важливими, ніж спрямування зусиль банків на залучення довготермінових депозитів, які, до того ж, не є гарантією від дострокового вилучення коштів клієнтами, а відтак і стрибкоподібної зміни ресурсної бази банку з усіма негативними наслідками для його ліквідності. Відтак активізація роботи банківських установ із залучення коштів клієнтів на рахунки до запитання при наданні відповідних державних гарантій повернення і максимально можливого спектру послуг за такими рахунками

(відповідні карткові проекти, здійснення платежів, отримання кредитів) може створити умови для підтримання стабільного рівня ресурсної бази банків із відкриттям широких можливостей щодо довготермінових вкладень в економіку.

Як важливий і перспективний напрям підвищення рівня ресурсного забезпечення вітчизняної банківської системи слід розглянути можливості активізації процесів злиття і поглинання банків, наслідком чого є зростання концентрації банківського капіталу, а відтак збільшення можливостей банківських установ із додаткового залучення ресурсів, результатом чого може бути істотне поліпшення структури та якості кредитно-інвестиційного портфеля банків. Такі процеси вже набули загальносвітових тенденцій, оскільки виявилися дієвим інструментом для зменшення витрат, підвищення прибутковості та розширення банківського бізнесу.

Необхідно відзначити, що концентрація власного банківського капіталу через злиття і поглинання, крім власне збільшення абсолютного розміру капіталу комерційного банку, має ряд додаткових переваг, серед яких доцільно відзначити наступні:

- отримання економії витрат операційної діяльності за рахунок підвищення ефективності обслуговування клієнтів;
- доступ до висококваліфікованих управлінських кадрів;
- диверсифікація асортименту банківських послуг, у т. ч. територіальної, що допомагає знизити ризик надання обмеженого набору послуг для вузького кола клієнтури;
- збільшення участі банку на ринку міжбанківських кредитів та депозитів, що сприяє забезпеченню кращого управління банківськими активами і пасивами;
- підвищення рівня фінансової стійкості банку, чого досягають за рахунок міцнішої капітальної бази, а відтак це обмежує вплив на банки короткотермінових кон'юнктурних коливань ринку;
- зростання конкурентоспроможності комерційного банку порівняно з іншими фінансовими установами з нижчим рівнем капітальної бази.

Вітчизняна практика, однак, засвідчує, що нема істотних зрушень у даному напрямку концентрації власного банківського капіталу передусім через те, що для цього не розроблена належним чином нормативна база. Є цілий ряд технічних проблем, що супроводжують прийняття відповідних заходів, спрямованих на досягнення належної узгодженості між керівними підрозділами банків, котрі об'єднуються. Йдеться передусім про взаємини з клієнтами, механізм управління банківськими ризиками та організацію бухгалтерського обліку, забезпечення належного рівня внутрішнього контролю тощо. Цілком очевидно, що для комерційних банків такого роду процедури слід було б виписати в окремому законодавчому акті. Також

потрібно враховувати і неготовність у ряді випадків власників банківських установ поступитися контролем над ними через перерозподіл чи взаємний обмін пакетами акцій.

Разом із тим, необхідно відзначити, що будь-який адміністративний тиск у даному процесі, тобто штучне зменшення числа банків і збільшення таким способом банківського капіталу може завдати лише шкоди. За умови розроблення належної нормативної бази процеси злиття і поглинання банківських установ мають бути тільки добровільними, зумовленими об'єктивними економічними потребами, а не втручанням регулятивних органів держави. При цьому слід виявляти і ті переваги, які можуть надати банкам із невеликим розміром капіталу процеси злиття: скорочення адміністративного апарату та інформаційних і технічних витрат, розширення клієнтської бази й спектру банківських продуктів, збільшення можливостей диверсифікації портфеля активів та, відповідно, зниження рівня ризиків.

Розглядаючи систему заходів щодо використання різних можливостей із збільшення обсягів банківських ресурсів, необхідно відзначити, що їхня практична реалізація має бути підпорядкована єдиній меті – забезпеченню ефективного функціонування комерційного банку. Відтак реалізацію завдання з нарощування рівня ресурсного забезпечення необхідно оцінювати також із точки зору ефективності використання банківського капіталу. Для досягнення цієї мети банківський менеджмент має здійснювати систематичний контроль і коригування відповідної політики щодо капіталізації. Йдеться передусім про таку оцінку, яка через відношення величини прибутку комерційного банку до його власних і залучених ресурсів показує, наскільки успішною є реалізація відповідних завдань банку.

Як висновки з дослідження необхідно відзначити, що процес удосконалення функціонування банківської системи необхідно розглядати в якості одного з пріоритетних завдань розвитку національної економіки. У зв'язку з цим розроблення і реалізація конкретних практичних заходів щодо вирішення проблемної ситуації з низькою ресурсною базою української банківської системи, оптимізації її структури слід вважати необхідними умовами зміцнення стійкості банківського сектору, підвищення довіри до нього з боку інвесторів, вкладників і кредиторів, а також підвищення його ролі у стимулюванні збалансованого розвитку всіх галузей і секторів господарства та інтенсивного зростання економіки України загалом.

Щоби не втратити конкурентні переваги, вітчизняні банки мають постійно вдосконалювати свої операції і послуги, нарощувати рівень ресурсного забезпечення банківської системи та консолідації вітчизняного банківського бізнесу, впроваджувати прогресивніші структури управління,

які давали б змогу гнучко реагувати на зовнішні умови, які змінюються, і одночасно забезпечували б високу якість діяльності, контроль витрат та ефективності. Піднесення української економіки і пов'язане з ним зростання попиту на кредит, що намітився, дають нашим банкам хороші шанси для того, щоб прискорити впровадження нових прогресивних банківських та інформаційних технологій у процес залучення ресурсів та їх найефективніше використання.

In this article main problems of bank system functioning in poststabilized period are determined, they are connected with the necessity to form good resource base to stimulate long-term capital in economy and form financial stability of bank institutions.

Література

1. Алексеєнко М. Д. Капітал банку: питання теорії і практики: Монографія. – К.: КНЕУ, 2002. – 276 с.
2. Банківський менеджмент: Підручник / За ред. О. А. Кириченка, В. І. Міщенка. – К.: Знання, 2005. – 831 с.
3. Банковское дело: Учебник / Под ред. О. И. Лаврушина. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 576 с.
4. Бюлетень Національного банку України. – 2007. – № 3. – 198 с.
5. Кидуэлл Д. С., Петерсон Р. Л., Блэкуэлл Д. У. Финансовые институты, рынки и деньги. – СПб.: Питер, 2000. – 752 с.
6. Киселев В. В. Коммерческие банки в России: настоящее и будущее. – М.: Финстатинформ, 1998. – 400 с.
7. Основні показники діяльності банків України // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 3. – С. 70.
8. Роуз П. С. Банковский менеджмент / Пер. с англ. – М.: Дело, 1995. – 768 с.
9. Финансово-кредитный энциклопедический словарь / Под общ. ред. А. Г. Грязновой. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 1168 с.

Дудкіна О.

УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІЙ МУНІЦИПАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

У статті розглянуто організаційні та методичні засади інформаційно-аналітичного забезпечення функцій муніципального менеджменту. Обґрунтовано доцільність впровадження інформаційно-аналітичних процедур, інформаційних технологій та систем у практику застосування